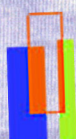

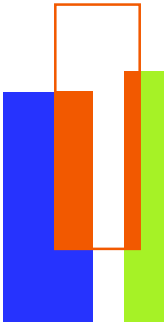
Työpaperiä
Working Papers

266

Työn vastaan-
ottamisen
kannustimet
Suomessa

Olli Kärkkäinen

266

Työn vastaan-
ottamisen
kannustimet
Suomessa*

Olli Kärkkäinen**

* Haluan kiittää Jukka Pirttilää, Seija Ilmakunnasta, Pertti Honkasta ja Tuomas Matikkaa kommentteista, keskusteluista ja neuvoista. Lisäksi erityiskiitos Yrjö Jahnssonin säätiölle taloudellisesta tuesta ja Palkansaajien tutkimuslaitokselle mahdollisuudesta käyttää JUTTA-mikrosimulaatiomallia tiloissaan.

** Olli.Karkkainen@uta.fi

ISBN 978-952-209-089-8
ISSN 1795-1801

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa käsitellään työn vastaanottamisen kannustimia Suomessa. Työn vastaanottamisen kannustimia tarkastellaan laskemalla mikrosimulaation avulla työttömille työllistymisveroasteita. Työllistymisveroaste kertoo, kuinka suuri osa työllistymisen aiheuttamasta tulon kasvusta menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin sosiaalietuksiin. Työn vastaanottamisen kannustimia tarkastellaan sekä kokoaikaisen että osa-aikaisen työn tapauksessa. Osa-aikaisen työn kannustimia laskettaessa huomioidaan myös työttömän mahdollisuus soviteltuun työttömyysetuuteen. Työllistymisveroasteiden lisäksi tutkimuksessa lasketaan efektiivinen marginaaliveroaste tapauksessa, jossa puolipäivätyötä tekevä siirtyy kokopäivätyöhön.

Tutkimuksen tuloksien mukaan työllistymisveroasteet ovat keskimäärin pienempiä kokopäivätyötä vastaanotettaessa kuin soviteltua puolipäivätyötä vastaanotettaessa. Ilman työttömyysetuuksien sovittelua on keskimääräinen työllistymisveroaste puolipäivätyötä vastaanotettaessa hyvin korkea, yli 90 %. Puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirtyvän taloudelliset kannustimet riippuvat huomattavasti siitä, työllistyykö soviteltua puolipäivätyötä tekevä korkeammalle tulotasolle kuin työtön. Jos puolipäivätyöstä työllistyy korkeammalle palkkatasolle, ovat soviteltua puolipäivätyötä tekevän kannustimet kokopäivätyön vastaanottamiseen huomattavasti paremmat kuin työttömällä. Jos odotettu palkka on molemmille sama, on puolipäivätyötä tekevien keskimääräinen efektiivinen marginaaliveroaste pienempi kuin työttömien työllistymisveroaste, mutta kannustinloukussa olevien osuus on puolipäivätyössä suurempi.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, kuinka työn vastaanottamisen kannustimia voitaisiin parantaa vero- ja sosiaaliturvajärjestelmää muuttamalla. Kannustinpaketeissa muutettiin kunnallisverotuksen ansiotulovähennystä siten, että vähennys on suurempi lapsiperheille. Yhdessä paketissa pienennettiin myös asumistuen omavastuuosuuksia. Parhaiten kannustinloukkuja yksinhuoltajilta vähensi paketti, jossa toteutettiin muutos sekä ansiotulovähennykseen että asumistukeen.

Asiasanat: Työnteon kannustimet, työllistyminen, osa-aikatyö, soviteltu työttömyysetuus.

1. JOHDANTO

”Työnteon kannattavuus” on sanapari, joka esiintyy lähes poikkeuksetta verouudistusten perusteluissa. Työn tulisi olla tekijälleen kannattavaa ja verotuksen tulisi kannustaa työikäisiä ihmisiä töihin. Työnteon kannattavuuden esteenä ovat kannustinloukut, joiden osasyllisinä on pidetty korkeaa sosiaaliturvan tasoa yhdistettynä progressiiviseen verotukseen.

Kannustinloukkuja esiintyy varsinkin lapsiperheillä ja niiden takia työn tekeminen ei aina ole taloudellisesti kannattavaa. Kannustinloukkuja on kahdenlaisia, työttömyysloukkuja ja tuloloukkuja. Työttömyysloukut toimivat esteenä työllistymiselle ja tuloloukut lisätyön tekemiselle. Näistä kahdesta työttömyysloukut ovat olleet suurempi ongelma. Etenkin verouudistusten avulla on Suomessa onnistuttu vähentämään työttömyysloukkuja, mutta niitä esiintyy edelleen erityisesti yksinhuoltajatalouksissa. (Honkanen et al. 2007.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan työn vastaanottamisen kannustimia Suomessa. Kannustimia tarkastellaan sekä kokoaikaisen että osa-aikaisen työn kannalta. Vaikka osa-aikainen työ on Suomessa yleistynyt viime vuosina, on osa-aikaisten töiden osuus Suomessa yhä pieni verrattuna muihin maihin (OECD 2010). Osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannattavuutta työttömälle parantaa mahdollisuus soviteltuun päivärahaan. Kokoaikatyötä etsivä henkilö on oikeutettu soviteltuun päivärahaan, jos hän joutuu ottamaan vastaan osa-aikaista työtä, jossa työaika on enintään 75 % kokoaikaisesta enimmäistyöajasta tai kokoaikatyön, jonka kesto on enintään kaksi viikkoa. Soviteltua päivärahaa saadakseen henkilön on jatkettava kokoaikatyön etsimistä. Tutkimuksessa tarkastellaan työn vastaanottamisen kannustimia laskemalla työttömille työllistymisveroasteet, jotka kertovat, kuinka paljon työllistymisen aiheuttamasta tulon kasvusta menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin sosiaalietuuksiin. Työllistymisveroasteet lasketaan mikrosimulaation avulla sekä kokoaikatyötä vastaanotettaessa että puolipäivätyötä vastaanotettaessa. Työllistymisveroasteiden lisäksi lasketaan efektiivinen marginaaliveroaste tapauksessa, jossa puolipäivätyötä tekevä siirtyy kokopäivätyöhön. Efektiivisen marginaaliveroasteen avulla voidaan arvioida, onko puolipäivätyötä tekevän kannattavaa siirtyä kokopäivätöihin.

Kokopäivätyön vastaanottaminen on tuloksien mukaan suhteellisesti hieman kannattavampaa kuin sovitellun puolipäivätyön vastaanottaminen. Kokopäivätyöhön työllistyminen kasvattaa myös työttömän absoluuttisia nettotuloja enemmän kuin soviteltuun puolipäivätyöhön työl-

listyminen. Molemmissa tapauksissa yksinhuoltajista noin joka kolmas on työttömyysloukussa, jolloin työllistymisen aiheuttamasta tulonlisäyksestä vähintään 80 % menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin etuuksiin. Sovittelun puolipäivätyön tapauksessa myös suuri osa yksinasuvista on työttömyysloukussa. Ilman työttömyysetuuksien sovittelua keskimääräinen työllistymisveroaste on hyvin korkea, yli 90 %. Siten ilman sovittelua päivärahaa vain hyvin harvan työttömän kannattaa vastaanottaa puolipäivätyö. Puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirtyvän taloudelliset kannustimet riippuvat huomattavasti siitä, työllistyykö sovittelua puolipäivätyötä tekevä korkeammalle tulotasolle kuin työtön. Jos puolipäivätyöstä työllistyy korkeammalle palkkatasolle, ovat sovittelua puolipäivätyötä tekevän kannustimet kokopäivätyön vastaanottamiseen huomattavasti paremmat kuin työttömällä. Jos odotettu palkka on molemmille sama, on puolipäivätöitä tekevien keskimääräinen efektiivinen marginaaliveroaste pienempi kuin työttömien työllistymisveroaste, mutta kannustinloukussa olevien osuus on puolipäivätöissä suurempi. Siten yksiselitteistä tulosta sovittelun puolipäivätyön tekemisen vaikutuksesta kokopäivätyöhön työllistymiseen ei saada. Kuitenkaan puolipäivätöitä tekevien kannustimet kokopäivätyön vastaanottamiseen eivät ole ainakaan merkittävästi heikommät kuin työttömillä.

Tutkimuksessa tarkastellaan myös, kuinka työn vastaanottamisen kannustimia voitaisiin parantaa. Tarkastelussa on muutama erilainen kannustinpaketti, jotka kaikki muuttavat kunnallista ansiotulovähennystä siten, että se on korkeampi lapsiperheille. Ansiotulovähennysmuutosten lisäksi yhdessä kannustinpaketissa muutetaan asumistukea siten, että omavastuuosuuksien tulosidonnaisuutta vähennetään. Kaikki kannustinpaketit pienentävät työllistymisveroasteita sekä puolipäivätöihin että kokopäivätöihin työllistyttäessä. Suurin osa muutospaketeista parantaa puolipäivätyön vastaanottamisen kannustimia enemmän ja siten puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirtymisen kannattavuus heikkenee hieman. Työttömyysloukussa olevien yksinhuoltajien osuutta laskee eniten paketti, jossa toteutetaan muutos sekä ansiotulovähennykseen että asumistukeen. Asumistuen nopea väheneminen tulojen noustessa on merkittävä syy työttömyysloukkuihin ja asumistukijärjestelmää muuttamalla voidaan kannustinloukkuja poistaa.

Tämä tutkielma rakentuu siten, että aluksi luvussa 2 käydään läpi aikaisempia tutkimuksia työnteon kannustimista Suomessa. Luvussa 3 esitellään käytetty tutkimusmenetelmä ja laskelmat työn vastaanottamisen kannustimista. Kannustinpakettien esittely ja niiden vaikutukset tulonjakoon ja työn vastaanottamisen kannustimiin ovat luvussa 4. Viimeisenä luvussa 5 ovat johtopäätökset.

2. TYÖNTEON KANNUSTIMET SUOMESSA

Päätös työn tarjonnasta voidaan jakaa työmarkkinoiden ulkopuolella olevien osallistumispäätökseen ja työmarkkinoilla jo olevien työmääräpäätökseen. Työnteon kannustimien näkökulmasta voidaan eritellä työmarkkinoiden ulkopuolella olevan kannustin työn vastaanottamiseen ja jo töissä olevan kannustin lisätyön tekemiseen. Lisätyön taloudellista kannattavuutta voidaan mitata efektiivisellä marginaaliveroasteella (marginal effective tax rate, METR). Se kuvaa, kuinka suuri osa työn lisäämisen aiheuttamasta bruttotulon kasvusta jää saamatta lisäntyneiden tuloverojen ja vähentyneiden etuuksien vuoksi. Työn vastaanottamisen taloudellista kannattavuutta työvoiman ulkopuolella olevalle voidaan puolestaan mitata työllistymisveroasteen (participation tax rate, PTR) avulla. Se kuvaa, kuinka suuri osa työllistymisen aiheuttamasta tulon kasvusta häviää kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin sosiaalietuuksiin. Empiiriset tutkimustulokset (esim. Meghir & Phillips 2010) viittaavat siihen, että osallistumisjousto olisi merkittävämpää kuin työtuntien jousto ja siten työn tarjonnan kannustimia tarkasteltaessa tulisi osallistumispäätökselle antaa enemmän painoarvoa.

Työllistymisveroasteita Suomen aineistolla ovat aikaisemmin estimoineet mm. Honkanen et al. (2007) ja Hakola-Uusitalo et al. (2007). Honkasen et al. tutkimuksessa määritettiin työllistymisveroasteita ja efektiivisiä marginaaliveroasteita JUTTA-mallin avulla käyttäen vuosien 1995, 2000 ja 2004 lainsäädäntöä. JUTTA-malli on staattinen mikrosimulaatiomalli, jonka avulla voidaan mallintaa Suomen tulonsiirto- ja verojärjestelmää. JUTTA-mallin pääasiallisena aineistona toimii Tilastokeskuksen tulonjaon palveluaineisto.

Työllistymisveroasteiden keskiarvo oli vuoden 2004 lainsäädännöllä 64,2 prosenttia. Vuoden 1995 lainsäädännöllä laskettu työllistymisveroasteiden keskiarvo oli noin 72,2 prosenttia ja vuoden 2000 lainsäädännöllä työllistymisveroasteiden keskiarvo oli 66,8 prosenttia. Keskimääräinen työllistymisveroaste oli laskenut kymmenessä vuodessa 8 prosenttiyksikköä. Työllistymisveroasteet vaihtelivat huomattavasti kotitaloustyypin mukaan. Suurimpia työllistymisveroasteet olivat yksinhuoltajatalouksissa, joissa keskimääräinen työllistymisveroaste vuonna 2004 oli 77,3, ja muissa lapsiperheissä, joissa keskimääräinen työllistymisveroaste vuonna 2004 oli 68,6. Jos määritellään henkilön olevan työttömyysloukussa, kun hänen työllistymisveroasteensa on yli 80 prosenttia, niin keskimäärin 17,3 prosenttia kaikista työttömistä kotitalouksista oli työttömyysloukussa vuoden 2004 lainsäädännöllä laskettuna. Eniten työttömyysloukusta kärsivät työttömät yksinhuoltajat, joista 43,5 prosenttia oli työttömyysloukus-

sa. Myös lapsiperheet, joissa molemmat tai toinen vanhemmista oli työttömänä, kärsivät työttömyysloukusta muita yleisemmin. Heistä 26,5 prosenttia oli työttömyysloukussa. Työllistymisveroasteet riippuivat odotetusta palkasta siten, että matalapalkkaisilla työllistymisveroasteet olivat suurempia. Myös työttömyyspäivärahan laji vaikutti työllistymisveroasteiden suuruuteen. Ansiosidonnaisen varassa elävien työllistymisveroasteet olivat keskimäärin noin kymmenen prosenttiyksikköä suuremmat kuin peruspäivärahan varassa elävien. Työllistymisveroasteiden laskemisessa tarvitaan tieto siitä mille palkkatasolle työllistyminen tapahtuu. Koska työttömille ei aineistosta löydy tietoa todellisesta palkkatasosta, täytyy laskelmia varten tehdä ennuste tulevasta palkkatasosta eri taustamuuttujia hyväksikäyttäen. Honkanen et al. (2007) käyttivät tutkimuksessaan kahta eri palkkaennustetta, joista toisessa palkan oletettiin olevan sama kuin jo töissä olevilla. Toisessa taas huomioitiin henkilön työttömyshistoria, joka alentaa palkkaennustetta. Kun työllistymisveroasteiden laskennassa käytettiin jo töissä olevien palkkaregressiota, jossa ei huomioida työttömyyden alentavaa vaikutusta palkkaan, olivat työllistymisveroasteet huomattavasti pienempiä. Esimerkiksi vuoden 2004 lainsäädännöllä laskettu keskimääräinen työllistymisveroaste oli 55,7 prosenttia. Syy pienempiin työllistymisveroasteisiin löytyy korkeammista palkoista. (Honkanen et al. 2007.)

Hakola-Uusitalo et al. (2007) käyttivät Honkasen et al. (2007) tutkimusasetelmaa hyväkseen tutkiessaan erilaisten politiikkatoimenpiteiden vaikutuksia työnteon kannustimiin. He tutkivat kuuden erilaisen vero- ja sosiaaliturvapaketin vaikutuksia työllistymisveroasteisiin ja efektiivisiin veroasteisiin. Paketit perustuivat kolmeen eri lähtökohtaan. Ensimmäinen oli ns. kannustinpaketti, jolla pyrittiin parantamaan töiden vastaanottamisen kannattavuutta. Tutkittavia kannustinpaketteja oli kaksi erilaista, suppea ja laaja. Molemmissa kannustinpaketeissa tehtiin seuraavat muutokset:

- työmarkkinatuen tarveharkinta poistettiin,
- lasten päivähoitomaksujen tulosidonnaisuutta vähennettiin,
- kunnallisen ansiotulovähennyksen enimmäisrajaa kasvatettiin lapsiperheille siten, että jokainen lapsi kasvattaa vähennyksen maksimimäärää 1000 eurolla,
- sovitellussa päivärahasssa otettiin käyttöön 200 euron suojaosuus,
- asumistuen tulosidonnaisuutta lievennettiin,
- toimeentulossa etuoikeutettua työtuloa kasvatettiin.

Laajassa kannustinpaketissa oli edellä lueteltujen muutosten lisäksi laajennuksia asumistukeen ja lapsilisiin. Asumistuessa perusomavastuutaulukot korvattiin 20 prosentin lineaarisella taulukolla, jolloin asumistuki säilyy paremmin perheissä, joissa toinen on töissä ja toinen ei. Lapsilisiä korotettiin 10 eurolla kaikille lapsille ja yksinhuoltajakorotusta nostettiin myös 10 eurolla.

Toinen lähtökohta oli veropaketti, joka perustui verojen alennuksiin. Myös veropaketteja oli kaksi erilaista, joista toinen alentaa veroja tasaisesti kaikissa tuloryhmissä ja toisessa veronalennukset kohdistetaan pienituloisiin. Tasaisessa tuloveron alennuksessa kunnallisen ansiotulovähennyksen ylärajaa nostettiin 3 250 eurosta 3 900 euroon ja valtion veron marginaaliveroasteikkoa alennettiin yhdellä prosenttiyksiköllä. Pienituloisille kohdistetussa veronalennuspaketissa ainoastaan kunnallisen ansiotulovähennyksen ylärajaa nostettiin 5000 euroon.

Kolmas lähtökohta oli köyhyyspaketti, jossa parannetaan köyhimpien kotitalouksien taloutta. Myös köyhyyspaketteja oli kaksi erilaista. Molemmissa köyhyyspaketeissa peruspäivärahaa nostettiin 5 eurolla päivässä. Ensimmäisessä köyhyyspaketissa pienten tulojen verotusta alennettiin nostamalla perusvähennyksen ylärajaa 1 500 eurosta 3 000 euroon ja muuttamalla eläkevähennystä siten, ettei sitä saavien verotus kiristy. Toisessa köyhyyspaketissa veroja alennettiin laajentamalla eläkevähennys koskemaan myös päivärahatuloja. Pakettien ero on siinä, että vain ensimmäisessä köyhyyspaketissa verojen alennus koskee myös työssäkäyviä. (Hakola-Uusitalo et al. 2007.)

Kaikki tutkitut uudistukset kasvattivat valtion menoja. Laajan kannustinpaketin nettokustannukset julkiselle vallalle olivat 570 miljoonaa euroa. Suppea kannustinpaketti lisäsi julkisen vallan nettokustannuksia 370 miljoonaa euroa. Molemmat veropaketit kasvattivat nettokustannuksia 600 miljoonaa euroa. Köyhyyspakettien nettokustannukset olivat kummallekin 420 miljoonaa euroa. Tulonjakoon paketit vaikuttivat eri tavoin. Molemmat veropaketit nostivat käytettävissä olevia tuloja enemmän tulojakauman keski- ja yläpäässä lukuun ottamatta ylintä tulodesiiliä. Kannustinpaketit ja köyhyyspaketit puolestaan johtivat tasaisempaan tulonjakoon ja niistä hyötyivät eniten alimpien tulodesiilien taloudet. Kannustinpaketit olivat tulojen saamisessa yhtä tehokkaita kuin köyhyyspaketit sekä Gini-kertoimen että köyhyysasteen avulla mitattuna. (Hakola-Uusitalo et al. 2007.)

Työllistymisveroasteiden ja efektiivisten veroasteiden määrittämisessä Hakola-Uusitalo et al. (2007) käyttivät vuoden 2004 Tulonjakotilaston palveluaineistoa. Vero- ja sosiaaliturvajärjestelmän lähtökohtana käytettiin vuoden 2007 lainsäädäntöä. Ilman tutkittavia politiikkamuutoksia keskimääräinen työllistymisveroaste vuoden 2007 lainsäädännöllä oli 62,4 %, eli hieman pienempi kuin vuoden 2004 lainsäädännöllä määritettynä. Laaja kannustinpaketti pienensi keskimääräistä työllistymisveroastetta puoli prosenttiyksikköä 61,9 prosenttiin. Suurimmat vaikutukset kohdistuivat yksinhuoltajatalouksiin. Työttömyysloukussa olevien yksinhuoltajatalouksien osuus laski laajan kannustinpaketin vaikutuksesta 27,7 prosentista 7,8 prosenttiin. Suppea kannustinpaketti pienensi myös työttömyysloukussa olevien yksinhuoltajien osuutta, mutta muutos oli pienempi. Työttömyysloukussa olevien yksinhuoltajien osuus väheni suppean kannustinpaketin vaikutuksesta 18,9 prosenttiin. Keskimääräinen työllistymisveroaste kasvoi suppean kannustinpaketin vaikutuksesta 0,1 prosenttiyksikkö 62,5 prosenttiin. Molemmat veropaketit alensivat keskimääräistä työllistymisveroastetta ja pienensivät työttömyysloukussa olevien osuutta. Pienituloisille kohdennettu veronalennuspaketti pienensi työllistymisveroasteita enemmän kuin tasainen veronalennus. Vaikutukset yksinhuoltajatalouksien asemaan olivat kuitenkin molemmissa veropaketeissa vähäisempiä kuin kannustinpaketeissa. Pienituloisille kohdistettu verouudistus vähensi työttömyysloukussa olevien yksinhuoltajatalouksien osuutta 22,3 prosenttiin. Köyhyyspaketit nostivat sekä keskimääräisiä työllistymisveroasteita että työttömyysloukussa olevien osuutta. Syy työllistymisveroasteiden kasvuun oli köyhyyspakettien aiheuttama perusturvan tason nousu. Perusturvan parannus puolestaan vähentää kannustimia työn tekoon. (Hakola-Uusitalo et al. 2007.)

Tulojen kasvun vaikutusta verojen kasvuun ja sosiaaliturvan pienenemiseen voidaan tarkastella efektiivisen veroasteen avulla. Honkanen et al. (2007) määrittivät JUTTA-mallin avulla efektiiviset marginaaliveroasteet työllisille kasvattamalla työtuloja yhdellä prosentilla. Efektiiviset marginaaliveroasteet määritettiin kotitalouskohtaisesti. Keskimääräinen efektiivinen marginaaliveroaste oli vuoden 2004 lainsäädännöllä 44,2 prosenttia. Lainsäädännön muutokset ovat laskeneet efektiivistä marginaaliveroastetta. Keskimääräinen marginaaliveroaste oli vuonna 1995 53,4 prosenttia ja vuonna 2000 48,8 prosenttia. Efektiiviset marginaaliveroasteet kasvoivat tulojen noustessa, mutta suurimmat marginaaliveroasteet olivat pienituloisimmilla. Tämä johtuu siitä, että pienituloiset työttömät, jotka ovat tuloloukussa, kuuluvat tulojakauman pienituloisimpaan osaan. (Honkanen et al. 2007.)

Hakola-Uusitalo et al. (2007) tutkivat efektiivisten marginaaliveroasteiden avulla, kuinka eri politiikkatoimenpiteet vaikuttavat lisätulojen hankkimisen kannattavuuteen. Molemmat kannustinpaketit vähensivät huomattavasti tuloloukussa olevien kotitalouksien osuutta. Kun tarkasteltiin efektiivisiä tuloveroasteita kotitalouksien tulojen mukaan, kannustinpaketit laskivat efektiivisiä marginaaliveroasteita ainoastaan alimmassa tulokvintiilissä. Vaikutus alimman kvintiilin efektiivisiin marginaaliveroasteisiin oli kuitenkin suuri, laaja kannustinpaketti laski veroastetta kolmella prosenttiyksiköllä 48,5 prosentista 45,5 prosenttiin. Molemmat veropaketit laskivat keskimääräistä efektiivistä marginaaliveroastetta. Veropaketit laskivat marginaaliveroasteita myös suuremmilla tulotasoilla. Köyhyyspaketit puolestaan laskivat efektiivisiä marginaaliveroasteita ainoastaan alimmassa tulokvintiilissä. (Hakola-Uusitalo et al. 2007, s. 26–28.)

Myös Laitila & Viitamäki (2009) laskivat tutkimuksessaan efektiivisiä marginaaliveroasteita. Laitila & Viitamäki tekivät laskelmia sekä esimerkkitapauksilla että koko väestöä edustavalla otosaineistolla. Laitila & Viitamäki (2009) estimoivat kaikkien kotitalouksien keskimääräiseksi efektiiviseksi marginaaliveroasteeksi 42 % vuoden 2009 lainsäädännöllä. Tuloloukussa (efektiivinen marginaaliveroaste vähintään 70 %) oli kaikista kotitalouksista n. 4,2 prosenttia. Näistä suurin osa oli yksin asuvia ja kuului alimpaan tulodesiiliin. Korkeiden efektiivisten marginaaliveroasteiden merkittävimpiä syitä olivat toimeentulotuki, soviteltu työttömyysetuus, työmarkkinatuen tarveharkinta, asumistuki ja marginaalivero. Efektiiviset marginaaliveroasteet olivat korkeimpia työttömällä ja pienituloisilla palkansaajilla. (Laitila & Viitamäki 2009.)

Tomi Kyyrä (2008) tutki, kuinka sovitellut päivärahajaksot vaikuttavat kokoaikaiseen työllistymiseen. Kyyrän saamien tulosten mukaan lyhytaikainen kokoaikatyö sovitellulla päivärahalla edesauttoi työllistymistä. Myös osa-aikatyö sovitellulla päivärahalla saattaa nopeuttaa työllistymistä pitkällä tähtäimellä. Osa-aikatyön vaikutukset työllistymiseen vaihtelivat kuitenkin käytetyn ekonometrisen mallin mukaan, joten tulokset eivät olleet yksiselitteisiä. (Kyyrä 2008.)

Haataja & Korkeamäki (2007) tutkivat sovitellun työttömyysetuuden saajia. Suomessa osa-aikatyöstä suurin osa on omaehtoista, jolloin henkilö ei ole oikeutettu soviteltuun päivärahaan. Vuonna 2004 sovitellun työttömyysetuuden saajia oli 126 000 henkeä. Suurin osa sovitellun työttömyysetuuden saajista oli naisia. Soviteltua työttömyysetuutta saavat ovat valikoi-

tunut ryhmä kaikista työttömyysetuuksien saajista. Kelan soviteltuja työttömyysetuuksia saavat olivat keskimäärin nuorempia kuin täysipäiväisesti työttömät tai soviteltua ansiopäivärahaa saavat. Kelan työttömyysetuuksia saavien keskimääräinen kuukausipalkka sovittelun aikana oli 450 euroa vuonna 2004. Sovitellun ansiopäivärahan saajilla keskimääräinen kuukausipalkka oli 766 euroa. Pysyvää osa-aikatyötä tekevien kuukausipalkka oli keskimäärin 42 prosenttia pysyvässä työsuhteessa olevien keskimääräisistä kuukausipalkoista. Osa-aikatöissä olevien tulotaso oli noin puolet kokoaikatyössä olevien tulotasosta. Soviteltua osa-aikaista työtä tekevien suurimmat ammattiryhmät olivat siivoojia sekä myyjiä ja myymäläkassoja. (Haataja & Korkeamäki 2007.)

3. KOKOPÄIVÄTYÖN JA OSA-AIKATYÖN VASTAANOTTAMISEN KANNUSTIMET SUOMESSA

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan työnteon kannustimia pääasiassa osallistumispäätöksen kautta. Työn vastaanottamisen taloudellisia kannustimia työttömille arvioidaan työllistymisveroasteiden avulla. Tilannetta tarkastellaan sekä tilanteessa, jossa työtön työllistyy kokopäivätyöhön että tilanteessa, jossa työtön työllistyy puolipäivätyöhön. Puolipäivätyön kannustimia määritettäessä huomioidaan sovitellun päivärahahan vaikutus. Työllistymisveroasteiden lisäksi lasketaan efektiivinen marginaaliveroaste siinä tapauksessa, että soviteltua puolipäivätyötä tekevä henkilö siirtyy kokoaikaiseen työhön. Siten voidaan arvioida mm. sitä, heikentääkö sovitellulla päivärahalla tehty osa-aikainen työ kokoaikaisen työn vastaanottamisen kannustimia.

3.1. Käytetty menetelmä

Tässä tutkimuksessa käytettävät työllistymisveroasteet lasketaan mikrosimulaation avulla. Mikrosimulaatio toteutetaan JUTTA-mallia käyttäen. JUTTA-malli on kehitetty Kelan, Palkansaajien tutkimuslaitoksen ja Åbo Akademin yhteistyönä. Työllistymisveroasteiden laskennassa käytetään vuoden 2006 aineistoa ja lähtökohtana tulonsiirto- ja verojärjestelmässä käytetään vuoden 2010 lainsäädäntöä. Euromääräiset lainsäädännön parametrit korjataan rahan arvon muutoskertoimella vuoden 2006 tasoon. Koska lähtökohtana käytetty lainsäädäntö on eri vuodelta kuin käytetty aineisto, tulee tulosten tulkinnassa olla varovainen.

Työllistymisveroasteiden laskeminen kokopäivätyöhön työllistyville toteutetaan samalla tekniikalla kuin Honkasen et al. (2007) tutkimuksessa. Henkilöt, jotka olivat vuoden aikana olleet edes osan vuodesta työttömiä, muutetaan työttömiksi koko vuodeksi. Soviteltua päivärahaa saavat työttömät jätetään tutkimuksen ulkopuolelle, koska heidän työttömyysetuutensa tasoa kokopäivätyöttöminä ei voida aineiston perusteella päätellä. JUTTA-mallin avulla lasketaan henkilöiden kaikki työttömyysetuudet vuoden aikana, myös koulutusetuudet ja vuorotelukorvaukset. Näin saadaan otoksen henkilöiden nettovero työttömänä. Nettovero on määritelmän mukaan maksetut verot, joista on vähennetty saadut tulonsiirrot. Seuraavaksi määritellään henkilöiden nettovero työllisenä. Sitä varten työttömille määritetään palkkaregression avulla odotettu kuukausipalkka. Työttömän odotettua kuukausipalkkaa määritettäessä Tulonjakotilaston kuukausipalkkoja selitetään seuraavilla taustatiedoilla: ikä, sukupuoli, perheese-

ma, koulutustaso, ja NUTS3-tason alue. Palkkaregressiosta estimoidaan kaksi eri mallia. Toisessa työttömän odotetun palkan oletetaan olevan sama kuin työllisen palkka. Toisessa mallissa työllistymisen huomioidaan tapahtuvan työttömyydestä ja palkkaregression selittäjiksi otetaan mukaan edellisen vuoden työttömyyskuukausien määrä. Odotettu palkka on huomattavasti pienempi mallissa, jossa työttömyyskuukaudet otetaan huomioon. Estimoidulle kokopäivätyön kuukausipalkalle asetetaan molemmissa malleissa 1200 euron minimitaso. Pienempiä palkkaestimaatteja käytetään sekä osa-aikaiseen työhön työllistyville että kokopäivätyöhön työllistyville.

Osa-aikainen työ on tutkimuksessa määritelty puolipäivätyöksi ja sen kuukausipalkka oletetaan olevan puolet täysipäivätyön kuukausipalkasta. Osa-aikaiseen työhön työllistyville lasketaan myös hypoteettinen soviteltu työttömyysetuus. Kokoaikatyötä etsivä henkilö on oikeutettu soviteltuun työmarkkinatukeen tai ansiosidonnaiseen päivärahaan, jos hän joutuu ottamaan vastaan osa-aikaista työtä, jossa työaika on enintään 75 % kokoaikaisesta enimmäistyöajasta. Soviteltua työttömyysetuutta voidaan maksaa myös kokoaikaisesta työstä, jos työn kesto on enintään kaksi viikkoa. Soviteltu työttömyysetuus lasketaan siten, että soviteltu työttömyysetuus ja 50 prosenttia saadusta tulosta voivat nousta enintään määrään, joka muuten olisi työttömyysetuutena maksettu. Sovitellun ansiopäivärahan määrä lasketaan siten, että se ja tulo ovat yhteensä enintään 90 prosenttia päivärahan perusteena olevasta palkasta, kuitenkin vähintään niin paljon kuin henkilöllä olisi oikeus saada peruspäivärahana. Henkilöille, jotka saivat vuoden aikana sekä ansiosidonnaista päivärahaa että peruspäivärahaa, lasketaan soviteltu työttömyysetuus peruspäivärahan avulla.

Henkilöille lasketaan myös efektiivinen marginaaliveroaste tilanteessa, jossa puolipäivätyötä tekevä siirtyy kokopäivätyöhön. On syytä huomioida että efektiivinen marginaaliveroaste lasketaan yleensä tapauksessa, jossa henkilön bruttotulot muuttuvat vain vähän ja näin saadaan arvioitua lisätyön kannattavuus. Tässä tutkimuksessa muutos bruttotuloihin on kuitenkin suuri siirryttäessä puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön. Koska siirtyminen kokopäivätyöhön ei tapahdu tässä tapauksessa työttömyydestä, käytetään kokopäivätyön nettoverojen laskemisessa suurempia palkkaestimaatteja. Laskelmat tehdään myös pienempiä palkkaestimaatteja käyttäen. Se kumpaa palkkaestimaattia tulisi käyttää, riippuu siitä työllistyykö soviteltua osa-aikatyötä tekevä henkilö korkeamman palkkatason kokoaikaiseen työhön kuin työtön. Oletus korkeammasta palkasta voidaan perustella mm. sillä, että osa-aikaisen työn tekeminen ylläpitää työelämätaitoja ja kartuttaa kontakteja työelämään.

3.2. Tulokset

Työn vastaanottamisen kannustimien arvioimista varten lasketaan keskimääräisten työllistymisveroasteiden lisäksi keskimääräinen nettotulon muutos ja työttömyysloukussa olevien osuus. Tulokset on jaoteltu kotitaloustyyppin mukaan. Kotitalouden tyyppi on määritetty Tilastokeskuksen tulonjakotilaston vuoden 2006 kotitalouden elinvaiheen määrittelyn avulla, jolloin lapsiperheiksi lasketaan kotitaloudet, joissa on vähintään yksi alaikäinen lapsi. Ryhmä ”Muut” koostuu pääasiassa kotitalouksista, joiden kaikki lapset ovat täysi-ikäisiä.

Taulukkoon 1 on koottu keskimääräiset työllistymisveroasteet, kun työtön vastaanottaa kokoaikaisen työpaikan. Keskimääräinen työllistymisveroaste vuoden 2010 lainsäädännöllä on 62,1 %, mikä tarkoittaa sitä, että työttömyydestä kokoaikatyöhön siirtyvällä nettotulot kasvavat vajaalla 40 prosentilla työn bruttopalkasta. Yli 60 prosenttia bruttopalkasta menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin sosiaalietuuksiin. Keskimääräinen työllistymisveroaste on hieman pienempi kuin Hakola-Uusitalo et al. (2007) tutkimuksessa vuoden 2007 lainsäädännöllä estimoitu työllistymisveroaste, joka oli 62,5 %. Työllistymisen kannustimet ovat huonoimmat yksinhuoltajatalouksissa, joiden keskimääräinen työllistymisveroaste on 74,5 %. Myös yksinasuvien työllistymisveroasteet ovat keskimääräistä korkeampia. Kokoajatöihin työllistyvien nettokuukausitulot kasvoivat keskimäärin 630 €.

Taulukossa 1 on myös tieto työttömyysloukussa olevien osuudesta. Tässä tutkimuksessa henkilön katsotaan olevan työttömyysloukussa, mikäli hänen työllistymisveroasteensa on vähintään 80 %. Työttömyysloukku on suurin ongelma yksinhuoltajatalouksissa. Lähes kolmasosa yksinhuoltajista on työttömyysloukussa. Myös kahden huoltajan kotitalouksissa työttömyysloukussa olevien osuus on hieman keskimääräistä korkeampi.

Taulukko 1: Kokoaikaisen työn vastaanottamisen kannustimet kotitaloustyypeittäin.

Työtön → Kokopäivätyö

	Δnettotulo(kk)	Työllistymis- veroaste	Työttömyys- loukussa
Yksinasuva	528,3 €	67,2 %	14,3 %
Lapseton pari	656,5 €	61,1 %	16,6 %
Kahden huoltajan talous	666,3 €	63,1 %	17,4 %
Yksinhuoltaja	405,1 €	74,5 %	31,8 %
Muut	734,6 €	51,8 %	7,6 %
Kaikki	631,3 €	62,1 %	15,0 %

Taulukossa 2 on laskelmia puolipäivätyön vastaanottamisen kannustimista. Laskelmat on tehty sekä sovitellun työttömyysetuuden kanssa että ilman sitä. Näitä vertailemalla voidaan arvioida sovitellun päivärahan vaikutusta osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannustimiin. Kun puolipäivätyön vastaanottava työtön saa soviteltua päivärahaa, ovat keskimääräiset työllistymisveroasteet hieman korkeampia kuin täysiaikaista työtä vastaanotettaessa. Keskimääräinen työllistymisveroaste on puolipäivätöitä vastaanotettaessa 66,1 prosenttia. Suurin ero kokoaikaisen työn tilanteeseen löytyy yksinasuvilta kotitalouksilta. Yksinasuvien keskimääräinen työllistymisveroaste on 73,8 % ja lähes 40 prosenttia yksinasuvista on työttömyysloukussa. Varsinkin työttömyysloukussa olevien osuus on huomattavasti suurempi kuin kokoaikaista työtä vastaanotettaessa. Yksinasuvien lisäksi yksinhuoltajat kärsivät kannustinongelmista myös osa-aikaista työtä vastaanotettaessa. Keskimäärin sovitellun puolipäivätyön vastaanottajan nettotulot kasvavat 290 € kuukaudessa.

Työllistymisveroasteet ovat huomattavasti suurempia tilanteessa, jossa puolipäivätyön vastaanottava työtön ei saa soviteltua työttömyysetuutta. Ilman soviteltua työttömyysetuutta keskimääräinen työllistymisveroaste on yli 90 % ja 62 prosenttia työttömistä on työttömyysloukussa. Yksinasuvista työttömistä yli 80 prosenttia on työttömyysloukussa. Tuloksia vertailemalla voidaan päätellä, että työttömyysetuuden sovittelemalla on huomattava vaikutus osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannustimiin. Puolipäivätyön vastaanottaminen on suurimmalle osalle työttömistä taloudellisesti kannattavaa ainoastaan sovitellun päivärahan tapauksessa. Ilman soviteltua päivärahaa ei puolipäivätyön vastaanottaminen ole todennäköisesti taloudellisesti kannattavaa.

Taulukko 2: Osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannustimet kotitaloustyypeittäin.**Työtön → Puolipäivätyö**

	Sovitellun työttömyysetuuden kanssa			Ilman sovittelua	
	Δ nettotulo(kk)	Työlveroast	Loukussa	Työlveroast	Loukussa
Yksinasuva	211,0 €	73,8 %	39,9 %	90,9 %	81,8 %
Lapseton pari	316,8 €	64,0 %	12,3 %	94,8 %	62,4 %
Kahden huoltajan talous	307,6 €	66,4 %	22,8 %	93,3 %	65,8 %
Yksinhuoltaja	210,2 €	72,8 %	33,3 %	102,3 %	72,7 %
Muut	340,6 €	56,8 %	9,1 %	79,1 %	40,8 %
Kaikki	289,4 €	66,1 %	19,7 %	91,3 %	62,1 %

Soviteltu päiväraha parantaa osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannustimia, mutta heikentääkö se kannustimia siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön? Tätä arvioidaan laskemalla soviteltua puolipäivätyötä tekeville efektiivinen marginaaliveroaste heidän siirtyessään kokopäivätyöhön. Yleensä efektiivinen marginaaliveroaste lasketaan tapauksessa, jossa henkilön bruttotulot kasvavat vain vähän, esimerkiksi yhdellä prosentilla. Puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirryttäessä muutos bruttotuloihin on huomattavasti suurempi. Laskelmat tehdään kahdella eri palkkaestimaatilla. Ensimmäisessä huomioidaan, että puolipäivätyötä tekevä ei ole enää työtön ja siten käytetään jo töissä olevien odotuspalkkaa. Toisessa palkkaestimaatissa sovitellulta päivärahalta kokopäivätöihin siirtyvien oletetaan työllistyvän samalle palkkatasolle kuin täysiaikaisesti työttömien. Tulokset on koottu taulukkoon 3.

Taulukko 3: Kokopäivätyön vastaanottamisen kannustimet puolipäivätyötä tekeväille.**Puolipäivätyö → Kokopäivätyö**

	Suurempi palkkaestimaatti			Pienempi palkka	
	Δ nettotulo(kk)	Efek.marg.vero	Loukussa	Efek.marg.vero	Loukussa
Yksinasuva	843,1 €	47,2 %	1,4 %	60,5 %	23,1 %
Lapseton pari	844,7 €	46,3 %	1,3 %	58,3 %	29,7 %
Kahden huoltajan talous	865,4 €	47,9 %	0,9 %	59,8 %	22,8 %
Yksinhuoltaja	548,5 €	61,5 %	1,5 %	76,2 %	36,4 %
Muut	847,8 €	40,0 %	0,5 %	46,9 %	13,3 %
Kaikki	837,5 €	46,6 %	1,0 %	58,2 %	23,2 %

Suurempaa palkkaestimaattia käytettäessä kannustimet kokopäiväisen työn vastaanottamiseen ovat huomattavasti paremmat soviteltua puolipäivätyötä tekevillä kuin työttömillä. Keskimääräinen efektiivinen marginaaliveroaste on 46,6 % ja ainoastaan yhdellä prosentilla efektiivinen marginaaliveroaste on vähintään 80 %. Kuukausittaiset nettotulot kasvavat keskimäärin 840 €, kun soviteltua päivärahaa saava siirtyy puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön. Heikoimmat kannustimet kokopäivätyön vastaanottamiseen on tässäkin tapauksessa yksinhuoltajilla, joiden keskimääräinen efektiivinen marginaaliveroaste on 61,5 %.

Pienempiä palkkaestimaatteja käytettäessä kokoaikaisen työn vastaanottaminen on taloudellisesti vähemmän kannattavaa. Ero keskimääräisessä efektiivisessä marginaaliveroasteessa on noin 12 prosenttiyksikköä. Kun verrataan täysiaikaisen työttömän ja soviteltua puolipäivätyötä tekevän kannustimia kokoaikaisen työn vastaanottamisessa, eivät tulokset ole täysin yksiselitteisiä. Puolipäivätyötä tekevien keskimääräinen efektiivinen marginaaliveroaste on pienempi kuin työttömien työllistymisveroaste kaikilla muilla kotitaloustyypeillä paitsi yksinhuoltajilla. Toisaalta taas kannustinloukussa olevien osuus on suurempi sovitellun päivärahan saajilla kuin työttömillä. Kokoaikaisen työn vastaanottamisen kannustimet eivät kuitenkaan ole ainakaan merkittävästi heikommat soviteltua päivärahaa saavilla kuin työttömillä, vaikka he työllistyisivät samalle palkkatasolle. Jos taas sovitellun osa-aikaisen työn tekemisen ansiosta kokopäivätyöhön työllistyminen tapahtuu korkeammalle palkkatasolle, parantaa sovitellun puolipäivätyön tekeminen kokoaikaisen työn vastaanottamisen kannustimia.

4. KANNUSTINPAKETTIEIN VAIKUTUS TYÖN VASTAANOTTAMISEN KANNUSTIMIIN

Kuinka työn vastaanottamisen kannustimia voitaisiin parantaa? Tässä tutkimuksessa tarkastellaan muutamia erilaisia muutospaketteja kunnalliseen ansiotulovähennykseen ja täydentävänä osana on asumistuen perusomavastuuosuuksien pienentäminen. Kunnallinen ansiotulovähennys tekee pienituloisen työn vastaanottamisesta kannattavampaa. Koska kannustinloukut ovat ongelma lapsiperheissä ja erityisesti yksinhuoltajilla, muuttavat kaikki muutospaketit kunnallista ansiotulovähennystä siten, että se on lapsiperheille korkeampi.

4.1. Muutospakettien sisältö

Muutospakettien lähtökohtana toimii vuoden 2010 lainsäädäntö. Vuoden 2010 verolainsäädännön mukaan kunnallisverotuksen ansiotulovähennys lasketaan seuraavasti. Ansiotulovähennys on 51 prosenttia työtulojen 2500 euroa ylittävältä osuudelta tulojen 7 230 määrään saakka ja 28 prosenttia sen ylittävältä osuudelta. Tuen enimmäismäärä on 3 570 euroa. Puhutaan ansiotulon määrän ylittäessä 14 000 euroa, vähennyksen määrä pienenee 4,5 prosentilla tulojen 14 000 euroa ylittävältä osalta.

Kunnalliseen ansiotulovähennykseen tehdään kolme erillistä muutospakettia. Kannustinpakettien muutokset kunnallisen ansiotulovähennyksen parametreihin on koottu taulukkoon 4. Muutoksia on havainnollistettu kuvioiden avulla kolmen esimerkkiperheen tapauksessa. Ansiotulovähennyksen määrä yksinasuvalle eri tulotasoilla löytyy kuvioista 1 (Liite 1). Yhden lapsen yksinhuoltajan ansiotulovähennystä eri muutosvaihtoehdoissa havainnollistaa kuvio 2 (Liite 1). Kuviossa 3 (Liite 1) on puolestaan ansiotulovähennyksen määrä eri tulotasoilla kotitaloudelle, jossa on kaksi aikuista ja kaksi lasta.

Ensimmäisessä ansiotulovähennyksen muutospaketissa (Kannustin1) kunnallista ansiotulovähennystä muutetaan riippuvaiseksi lasten lukumäärästä siten, että jokainen lapsi aina kolmeen lapseen asti kasvattaa vähennyksen enimmäismäärää 1 000 eurolla. Lapsettomilla kotitalouksilla suurin vähennys on siten 3 570 euroa ja vähintään kolmen lapsen kotitalouksilla 6 570 euroa.

Tämän lisäksi jokainen lapsi aina kolmeen lapseen asti kasvattaa kumpaakin kasvuastetta viidellä prosenttiyksiköllä. Siten esimerkiksi lapsettomalla työntekijällä ensimmäinen ansiotulovähennyksen kasvuaste on 60 % ja kolmen lapsen yksinhuoltajalla ensimmäinen kasvuaste on 75 %. Myös puhtaan ansiotulon raja, jonka jälkeen vähennys alkaa pienentyä, muutetaan riippuvaiseksi lasten lukumäärästä. Jokainen lapsi aina kolmeen lapseen asti kasvattaa vähennemisrajaa 2000 eurolla. Korkeammat kasvuasteet, enimmäismäärät ja vähennemisrajat koskevat kahden tulonsaajan talouksissa ainoastaan suurituloisempaa puolisoa. Koska muutokset koskevat kahden tulonsaajan talouksissa ainoastaan toista puolisoa, saadaan tuki kohdistettua tarkemmin yksinhuoltajille. Muutokset voitaisiin ulottaa koskemaan molempia puolisoita, mutta silloin muutospaketin kustannusvaikutukset olisivat suuremmat. Jos muutokset kohdistettaisiin ainoastaan pienituloisemmalle puolisolalle, syntyisi pienituloisille kotitalouksille uusi kannustinloukku. Näin kävisi esimerkiksi tilanteessa, jossa toinen puolisoista on pienipalkkaisessa työssä ja saa enimmäismäärän ansiotulovähennyksestä. Jos tässä tapauksessa työttömänä oleva puoliso vastaanottaa hyvin pienipalkkaisen osa-aikatyön, menettää ensisijainen tulonsaaja ansiotulovähennyksen korotuksen. Silloin kotitalouden yhteenlasketut nettotulot saattavat olla jopa laskea. Edellä mainittua kannustinongelmaa ei synny silloin kun korkeampi ansiotulovähennys koskee suurituloisempaa puolisoa.

Lapsiperheille tehtävien muutosten lisäksi ansiotulovähennyksestä muokataan siten, että se kohdistuu tarkemmin pienituloisiin. Tämä toteutetaan suurentamalla sekä vähennyksen kasvuasteita että pienennemisasteita. Muutokset koskevat kaikkia tulonsaajia, joten myös lapsettomien kotitalouksien ansiotulovähennys muuttuu.

Toinen muutosvaihtoehto ansiotulovähennykseen (Kannustin_K&P) perustuu Jaakko Kianderin ja Jukka Pirttilän (2010) Kalevi Sorsa -säätöille tekemään verouudistusehdotukseen. Siinä ansiotulovähennyksen enimmäismäärää nostetaan yksinäisillä henkilöillä 5 570 euroon, kahden huoltajan lapsiperheillä kummallekin vanhemmalle 7 570 euroon ja yksinhuoltajilla 9 570 euroon. Tämän lisäksi vähennemisraja nostetaan 34 000 euroon ja pienennemisaste nostetaan 34 prosenttiin. (Kiander & Pirttilä 2010).

Kolmas muutosvaihtoehto (Kannustin_tasapaino) on pyritty muodostamaan mahdollisimman kustannusneutraaliksi. Ansiotulovähennyksen kasvuasteita nostetaan samaan tapaan kuin ensimmäisessä muutosvaihtoehdossa (Kannustin1), mutta kasvuasteet eivät enää riipu lasten lukumäärästä. Vähennyksen enimmäismäärä riippuu lasten lukumäärästä siten, että jokainen lapsi

aina kolmeen lapsen asti nostaa enimmäismäärää 1 500 eurolla. Korkeammat enimmäismäärät koskevat kahden huoltajan talouksissa ainoastaan suurituloisempaa puolisoa. Siten tuki saadaan kohdistettua tarkemmin yksinhuoltajille. Tasapainotetussa muutospaketissa nostetaan vähennemisrajaa 25 000 euroon ja pienenemisaste nostetaan 22 prosenttiin. Pienenemisasteen nostaminen korottaa efektiivisiä marginaaliveroasteita yli 25 000 euroa tienaaVILLE. Verrattuna vuoden 2010 lainsäädäntöön saa yksinasuva henkilö tasapainotetulla kannustinpaketilla enemmän ansiotulovähennystä 2 400 € kuukausibruttotuloihin asti. Yhden lapsen taloudessa tämä raja on 3 100 €, kahden lapsen taloudessa 3 800 € ja kolmen lapsen taloudessa 4 500 €.

Taulukko 4: Ansiotulovähennyspakettien muutokset kunnalliseen ansiotulovähennykseen.

	Perus (2010)	Kannustin1	Kannustin_K&P	Kannustin_tasapaino
Tuloraja 1	2500 €	2500 €	2500 €	2500 €
Kasvuaste 1	51 %	60 % – 75 %	51 %	60 %
Tuloraja 2	7230 €	7230 €	7230 €	7230 €
Kasvuaste 2	28 %	35 % – 50 %	28 %	35 %
Enimmäismäärä	3570 €	3570 € – 6570 €	5570 € – 9570 €	3570 € – 8070 €
Tuloraja 3	14 000 €	14 000 € – 20 000 €	34 000 €	25 000 €
Vähennemisaste	4,5 %	6 %	34 %	22 %

Asumistuen nopea väheneminen tulojen noustessa on yksi syy kannustinloukkuihin. Siksi ansiotulovähennysmuutosten lisäksi tutkitaan muutosta asumistuen perusomavastuuseen siten, että asumistuen tulosidonnaisuus vähenee. Nykyisin käytössä oleva perusomavastuutaulukko korvataan 20 prosentin lineaarisella asteikolla. Muutos noudattaa Hakola-Uusitalon et al. (2007) tutkimuksen kannustinpaketissa ollutta muutosta asumistukeen. Tätä asumistuen muutosta tutkitaan Kannustin1-paketin yhteydessä.

4.2. Muutospakettien kustannus- ja tulonjakovaikutukset

Tutkitut muutospaketit eivät ole kustannusneutraaleja, vaan ne kaikki joko vähentävät julkisen vallan tuloja tai kasvattavat julkisen vallan menoja. Ansiotulovähennyksen muutospaketit kasvattavat kunnallisverotuksesta tehtäviä verovähennyksiä ja siten vähentävät kunnallisverokertymää. Asumistukimuutos puolestaan kasvattaa asumistukiin meneviä kuluja. Staattiset nettokustannukset ovat hieman bruttokustannuksia pienempiä, joka johtuu mm. vähentyneestä

toimeentulotuen tarpeesta. Kustannuslaskelmissa ei ole huomioitu käyttäytymisvaikutuksia. Kustannuslaskelmat tehdään vuoden 2008 aineistoa käyttäen. Muutospakettien kustannus- ja tulonjakovaikutuksia on koottu taulukkoon 5.

Kannustinpaketeista ensimmäinen kasvattaa nettokustannuksia 121 miljoonalla eurolla. Kun tähän kannustinpakettiin yhdistetään asumistuen perusomavastuiden alentaminen, on kokonaisnettokustannus 319 miljoonaa euroa. Kianderin & Pirttilän (2010) ehdottama muutos ansiotulovähennykseen vähentää verotuloja eniten. Kyseinen kannustinpaketti lisää nettokustannuksia 905 miljoonaa euroa. Tasapainotettu kannustinpaketti ei ole täysin kustannusneutraali, vaan se lisää nettokustannuksia kahdella miljoonalla eurolla.

Taulukko 5: Muutospakettien kustannus- ja tulonjakovaikutukset.

Kustannukset (milj. €)	Kannustin1	Kannustin1 + Asumistuki	Kannustin_ K&P	Kannustin_ Tasapaino
Brutto	125	346	908	5
Netto	121	319	905	2

Käytettävissä olevien tulojen muutos

Tulodesiili

1	0,26 %	1,24 %	0,21 %	0,28 %
2	0,36 %	1,71 %	0,71 %	0,47 %
3	0,37 %	1,03 %	1,17 %	0,52 %
4	0,35 %	0,57 %	1,50 %	0,52 %
5	0,26 %	0,37 %	1,44 %	0,32 %
6	0,21 %	0,24 %	1,55 %	0,16 %
7	0,14 %	0,16 %	1,47 %	-0,04 %
8	0,06 %	0,07 %	1,24 %	-0,24 %
9	-0,04 %	-0,04 %	0,81 %	-0,43 %
10	-0,07 %	-0,07 %	0,15 %	-0,29 %

Muutospakettien vaikutuksia tulonjakoon tarkastellaan käytettävissä olevien tulojen muutoksilla eri tulodesiileissä. Kaikki muutospaketit johtavat tasaisempaan tulonjakoon. Ensimmäisessä kannustinpaketissa suurimmat hyötyjät ovat 2–4. tulodesiilissä. Kahdella suurituloisimmalla desiilillä käytettävissä olevat tulot laskivat hieman, mikä johtuu suuremmasta ansiotulovähennyksen pienenenemisasteesta. Asumistuen muutos hyödyttää eniten pienituloisia. Muutospaketissa, jossa toteutetaan sekä ansiotulovähennysmuutos että asumistukimuutos, suu-

rimmat hyötyjät ovat kolmessa pienituloisimmassa desiilissä. Kianderin & Pirttilän (2010) muutospaketti lisää käytettävissä olevia tuloja kaikissa tulodesiileissä, eniten 4.–7. tulodesiilissä. Tasapainotettu kannustinpaketti lisää käytettävissä olevia tuloja pienituloisilla, mutta vähentää käytettävissä olevia suuremmilla tulotasoilla. Suurimmat hyötyjät ovat tulodesiileissä 2–4, kun taas 9. tulodesiilissä olevien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot vähenevät suhteessa eniten.

4.3. Muutospakettien vaikutukset työnteon kannustimiin

Muutospakettien kannustinvaikutuksia arvioidaan tutkimalla niiden vaikutusta työllistymisveroasteisiin silloin, kun työtön vastaanottaa kokopäivätyön tai puolipäivätyön. Näiden lisäksi arvioidaan muutospakettien vaikutusta efektiivisiin marginaaliveroasteisiin puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirryttäessä.

Taulukkoon 6 on koottu muutospakettien vaikutukset keskimääräisiin työllistymisveroasteisiin silloin, kun työtön vastaanottaa kokopäivätyön. Kaikki muutospaketit pienentävät keskimääräistä työllistymisveroastetta. Kallein muutospaketti (Kannustin_K&P) pienentää kaikkien kotitaloustyyppien työllistymisveroasteita melko tasaisesti, kun taas muut muutospaketit kohdentuvat tarkemmin lapsiperheille. Asumistuen omavastuuosuuksien pienentämisestä hyötyvät eniten yksinhuoltajat ja yksinasuvat. Yksinhuoltajien keskimääräinen työllistymisveroaste laski asumistukimuutoksen ja ensimmäisen ansiotulovähennysmuutoksen avulla kuusi prosenttiyksikköä.

Taulukko 6: Muutospakettien vaikutus keskimääräisiin työllistymisveroasteisiin (kokopäivätyö).

	Työtön → Kokopäivätyö									
	2010	Kannustin1		Kannustin1 + Asumistuki		Kannustin_K&P		Kannustin_Tasapaino		
	%	%	Ero	%	Ero	%	Ero	%	Ero	
Yksinasuva	67,2	67,2	0,0	65,8	-1,3	65,1	-2,1	67,1	-0,1	
Lapseton pari	61,1	61,1	0,0	61,1	0,0	58,9	-2,2	61,0	-0,2	
Kahden huoltajan talous	63,1	62,4	-0,7	62,0	-1,1	60,3	-2,8	62,0	-1,1	
Yksinhuoltaja	74,5	72,7	-1,8	68,5	-6,0	71,9	-2,6	72,0	-2,5	
Muut	51,8	51,8	0,0	52,0	0,2	49,7	-2,1	51,7	-0,2	
Kaikki	62,1	61,9	-0,2	61,3	-0,8	59,8	-2,3	61,6	-0,5	

Taulukossa 7 on tietoa siitä, kuinka muutospaketit vaikuttavat työttömyysloukussa olevien osuuteen kokopäivätyötä vastaanottaessa. Vaikutukset ovat samansuuntaisia kuin keskimääräisissä työllistymisveroasteissa. Suurin vaikutus yksinhuoltajien työttömyysloukkuihin saatiin paketilla, jossa toteutettiin sekä asumistukimuutos että muutos ansiotulovähennykseen. Niiden avulla työttömyysloukussa olevien osuus laski 13,6 prosenttiyksikköä. Myös muut muutospaketit vähensivät työttömyysloukussa olevien osuutta siten, että suurimmat parannukset koskivat yksinhuoltajien tilannetta.

Taulukko 7: Muutospakettien vaikutus työttömyysloukkuihin (kokopäivätyö).

	Työtön → Kokopäivätyö									
	2010	Kannustin1		Kannustin1 + Asumistuki		Kannustin_ K&P		Kannustin_ Tasapaino		
	%	%	Ero	%	Ero	%	Ero	%	Ero	
Yksinasuva	14,3	14,7	0,4	12,9	-1,4	10,8	-3,5	13,6	-0,7	
Lapseton pari	16,6	16,6	0,0	16,8	0,2	12,3	-4,2	16,4	-0,2	
Kahden huoltajan talous	17,4	15,4	-2,0	13,9	-3,4	14,1	-3,3	15,0	-2,4	
Yksinhuoltaja	31,8	28,8	-3,0	18,2	-13,6	25,8	-6,1	27,3	-4,6	
Muut	7,6	7,6	0,0	7,6	0,0	6,9	-0,7	7,6	0,0	
Kaikki	15,0	14,4	-0,6	13,4	-1,7	11,9	-3,1	14,0	-1,0	

Muutospakettien vaikutuksen työllistymisveroasteisiin laskettiin myös tilanteessa, jossa työtön työllistyy soviteltuun puolipäivätyöhön. Nämä tulokset on koottu taulukkoon 8. Asumistuen muutoksen sisältävä kannustinpaketti laski puolipäivätyötä vastaanottaessa keskimääräistä työllistymisveroastetta eniten. Työllistymisveroasteet laskivat tämän paketin avulla molemmilla kannustinongelmista eniten kärsivillä kotitaloustyypeillä. Yksinasuvien keskimääräinen työllistymisveroaste laski 3,3 prosenttiyksikköä ja yksinhuoltajien keskimääräinen työllistymisveroaste laski 5,3 prosenttiyksikköä.

Kallein kannustinpaketti (Kannustin_K&P) laskee työllistymisveroasteita huomattavasti vähemmän soviteltua puolipäivätyötä vastaanottaessa kuin kokopäivätyötä vastaanottaessa. Tämä johtuu siitä, että uudistuksesta hyötyvät korkeammalla tulotasolla olevat kuin puolipäivätyötä tekevät. Myös tasapainotetun kannustinpaketin vaikutukset ovat keskimäärin suuremmat kokopäivätyötä vastaanottaessa.

Taulukko 8: Muutospakettien vaikutus keskimääräisiin työllistymisveroasteisiin (puolipäivätyö).

Työtön → Puolipäivätyö

	2010	Kannustin1		Kannustin1 + Asumistuki		Kannustin_ K&P		Kannustin_ Tasapaino	
	%	%	Ero	%	Ero	%	Ero	%	Ero
Yksinasuva	73,8	73,4	-0,4	70,5	-3,3	73,5	-0,3	73,3	-0,6
Lapseton pari	64,0	63,4	-0,6	62,7	-1,3	63,6	-0,3	63,2	-0,7
Kahden huoltajan talous	66,4	65,1	-1,3	63,2	-3,2	65,8	-0,6	65,3	-1,1
Yksinhuoltaja	72,8	70,3	-2,5	67,5	-5,3	72,5	-0,3	71,3	-1,5
Muut	56,8	55,9	-0,9	54,9	-1,9	56,5	-0,3	55,9	-0,9
Kaikki	66,1	65,2	-0,9	63,6	-2,5	65,7	-0,4	65,2	-0,8

Soviteltua puolipäivätyötä vastaanottaessa suurempi osa työttömistä on kannustinloukussa kuin kokopäivätyötä vastaanottaessa. Esimerkiksi lähes 40 prosentilla yksinasuvista menee bruttopalkasta vähintään 80 prosenttia kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin sosiaalietuuksiin soviteltua puolipäivätyötä vastaanottaessa. Kannustinpakettien vaikutuksia puolipäivätyön työttömyysloukkuihin on koottu taulukkoon 9. Työttömyysloukussa olevien osuutta pienensi eniten muutospaketti, jossa oli mukana asumistuen omavastuuosuuksien pienentäminen. Sen avulla työttömyysloukussa olevien osuus laski 4,5 prosenttiyksiköllä 15,3 prosenttiin. Muutos oli suurin yksinasuvilla (-12,9 prosenttiyksikköä) ja yksinhuoltajilla (-10,6 prosenttiyksikköä), jotka kärsivät eniten kannustinongelmista soviteltua puolipäivätyötä vastaanottaessa. Muiden kannustinpakettien vaikutukset kohdistuivat pääasiassa lapsiperheisiin siten, että suurimmat vaikutukset olivat yksinhuoltajilla. Esimerkiksi tasapainotettu kannustinpaketti vähensi työttömyysloukussa olevien yksinhuoltajien osuutta kolmella prosenttiyksiköllä.

Taulukko 9: Muutospakettien vaikutus työttömyysloukkuihin (puolipäivätyö).

Työtön → Puolipäivätyö

	2010	Kannustin1		Kannustin1 + Asumistuki		Kannustin_ K&P		Kannustin_ Tasapaino	
	%	%	Ero	%	Ero	%	Ero	%	Ero
Yksinasuva	39,9	39,5	-0,4	26,9	-12,9	39,2	-0,7	39,2	-0,7
Lapseton pari	12,3	12,2	-0,2	11,4	-0,9	12,2	-0,2	12,2	-0,2
Kahden huoltajan talous	22,8	21,7	-1,1	17,0	-5,8	22,4	-0,4	22,1	-0,7
Yksinhuoltaja	33,3	27,3	-6,1	22,7	-10,6	31,8	-1,5	30,3	-3,0
Muut	9,1	8,9	-0,2	8,6	-0,5	9,1	0,0	8,9	-0,2
Kaikki	19,7	19,0	-0,7	15,3	-4,5	19,4	-0,3	19,2	-0,5

Muutospakettien vaikutuksia tarkastellaan myös tilanteessa, jossa soviteltua puolipäivätyötä tekevä vastaanottaa kokopäivätyön. Kannustinmuutoksia tarkastellaan efektiivisen marginaaliveroasteen avulla. Efektiiviset marginaaliveroasteet on laskettu suuremmilla palkkaestimaatteilla, joita käytettäessä oletetaan että soviteltua puolipäivätyötä tekevä henkilö työllistyy korkeamman palkkatason kokoaikaiseen työhön kuin työtön. Muutospakettien vaikutukset efektiivisiin marginaaliveroasteisiin on koottu taulukkoon 10. Kaikki muutospaketit kalleinta pakettia (Kannustin_K&P) lukuun ottamatta kasvattivat hieman keskimääräistä efektiivistä marginaaliveroastetta puolipäivätöistä kokopäivätöihin siirryttäessä. Tämä johtuu siitä, että muutospaketit paransivat enemmän sovitellun puolipäivätyön taloudellista kannattavuutta verrattuna kokopäivätyöhön. Kannustin_K&P-paketti sen sijaan paransi enemmän täysiaikaisen työn vastaanottamisen kannustimia ja siksi se parantaa myös kannustimia siirtyä puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön. Kaikki muutospaketit paransivat kuitenkin soviteltua puolipäivätyötä tekevien yksinhuoltajien kannustimia vastaanottaa kokoaikainen työ.

Suurempia palkkaestimaatteja käytettäessä on kannustinloukussa olevien osuus hyvin pieni (1 %) puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirryttäessä. Tämän vuoksi muutospakettien vaikutuksia kannustinloukkuihin ei tässä tapauksessa tarkemmin raportoida. Kannustinpaketit pääsääntöisesti kasvattavat hieman kannustinloukussa olevien osuutta. Kannustinloukussa olevien osuus on kuitenkin hyvin pieni myös muutospakettien jälkeen.

Taulukko 10: Muutospakettien vaikutus efektiiviseen marginaaliveroasteisiin (puolipäivätyö → kokopäivätyö).

Puolipäivätyö → Kokopäivätyö

	2010	Kannustin1		Kannustin1 + Asumistuki		Kannustin_ K&P		Kannustin_ Tasapaino	
	%	%	Ero	%	Ero	%	Ero	%	Ero
Yksinasuva	47,2	47,7	0,5	49,6	2,4	44,8	-2,5	47,6	0,4
Lapseton pari	46,3	46,8	0,5	47,6	1,3	43,9	-2,3	46,8	0,5
Kahden huoltajan talous	47,9	48,1	0,2	49,3	1,4	44,1	-3,8	47,7	-0,2
Yksinhuoltaja	61,5	60,9	-0,6	58,4	-3,1	56,6	-4,9	59,2	-2,3
Muut	40,0	40,6	0,6	41,8	1,8	37,1	-2,8	40,4	0,5
Kaikki	46,6	47,0	0,4	48,1	1,5	43,6	-2,9	46,8	0,2

Kaikki muutospaketit paransivat kannustimia sekä puolipäivätyön että kokopäivätyön vastaanottamiseen. Yksinhuoltajien työttömyysloukkujen vähentämisessä parhaiten toimi muutospaketti, jossa muutettiin sekä kunnallista ansiotulovähennystä että asumistukea. Suurin osa muutospaketeista paransi puolipäivätyön vastaanottamisen kannustimia enemmän kuin kokopäivätyön vastaanottamisen kannustimia. Tämän vuoksi nämä paketit tekivät puolipäivätöistä kokopäivätöihin siirtymisestä hieman vähemmän kannattavaa.

On huomioitava, että tässä tutkimuksessa on tarkasteltu ainoastaan muutospakettien vaikutuksia taloudellisiin kannustimiin. Konkreettisten käyttäytymisvaikutusten ja työllisyysvaikutusten estimointi vaatisi arvion osallistumisjoustopa ja työtuntien joustopa Suomessa.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Korkea sosiaaliturvan taso yhdistettynä progressiiviseen verotukseen saattaa aiheuttaa sen, että työn vastaanottaminen tai lisätyön tekeminen ei aina ole taloudellisesti kannattavaa. Joissain tapauksissa työttömän nettotulot kasvavat hyvin vähän tai jopa vähenevät siirryttäessä työelämään. Näitä kannustinloukkuja on Suomessa onnistuttu vähentämään vero- ja sosiaaliturvauudistuksilla. Kannustinloukut ovat kuitenkin yhä ongelma esimerkiksi yksinhuoltajille. Suomessa pienituloisia tuetaan useilla päällekkäisillä tukimuodoilla, joiden korkeat vähennemisasasteet tulojen noustessa ovat merkittävä syy työn tarjonnan kannustinloukkuihin.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin työn vastaanottamisen kannustimia Suomessa. Taloudellisia kannustimia työn vastaanottamiseen tarkasteltiin työllistymisveroasteen avulla sekä tilanteessa, jossa työtön vastaanottaa kokoaikaisen työpaikan että tilanteessa, jossa työtön vastaanottaa puolipäivätyön. Puolipäivätyön tapauksessa huomioitiin myös työttömän oikeus soviteltuun päivärahaan. Työllistymisveroasteiden lisäksi laskettiin efektiivinen marginaaliveroaste tapauksessa jossa soviteltua puolipäivätyötä tekevä vastaanottaa kokopäivätyön.

Tehtyjen laskelmien avulla voidaan tarkastella mm. sitä onko, puolipäivätyön vastaanottaminen työttömälle kannattavaa ja kannattaako soviteltua puolipäivätyötä tekevän siirtyä kokopäivätyöhön.

Kokopäiväisen työn tapauksessa vuoden 2010 lainsäädännöllä keskimääräinen työllistymisveroaste oli hieman yli 60 %, joka tarkoittaa, että keskimäärin yli 60 prosenttia työllistymisen aiheuttamasta tulonkasvusta menee kasvaneisiin veroihin ja vähentyneisiin etuuksiin. Tässä tutkimuksessa henkilön määriteltiin olevan työttömyysloukussa, jos hänen työllistymisveroasteensa on vähintään 80 %. Kokopäiväisen työn tapauksessa noin 15 % työttömistä oli työttömyysloukussa. Yksinhuoltajista lähes joka kolmas oli työttömyysloukussa.

Soviteltua puolipäivätyötä vastaanotettaessa työllistymisveroasteet olivat hieman suurempia. Myös työttömyysloukussa olevien työttömien osuus oli suurempi. Yksinhuoltajien lisäksi myös yksinasuvista moni kärsi työttömyysloukusta puolipäivätyötä vastaanotettaessa. Ilman soviteltua päivärahaa työllistymisveroasteet olivat huomattavasti korkeampia ja keskimääräinen työllistymisveroaste oli yli 90 %. Siten ilman työttömyysetuuksien sovittelua hyvin harvan työttömän kannattaa vastaanottaa puolipäivätyö.

Puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirtymisen kannustimia tutkittaessa käytettiin kahta eri palkkaestimaattia. Ensimmäisessä huomiodaan, että henkilö on jo työmarkkinoilla ja siten odotuspalkka on korkeampi kuin työttömillä. Toisessa taas soviteltua puolipäivätyötä tekevä työllistyy samalle palkkatasolle kuin työtönkin. Se, kumpaa palkkaestimaattia tulisi käyttää, riippuu siitä, työllistyykö soviteltua osa-aikatyötä tekevä samalle vai korkeammalle palkkatasolle kuin työtön. Korkeampi oletuspalkka voidaan perustella sillä että osa-aikaisen työn tekeminen ylläpitää työelämätaitoja ja kartuttaa kontakteja työelämään. Sovitellun osa-aikaisen työn tekeminen nopeuttaa työllistymistä kokoajatöihin (Kyyrä 2008). Siten voi olla, että osa-aikatyön tekemisen johdosta työllistyminen tapahtuisi parempipalkkaiseen kokopäivätyöhön. Sovitellun osa-aikatyön vaikutusta tulevaan palkkaan ei kuitenkaan ole Suomessa toistaiseksi tutkittu.

Korkeampaa palkkaestimaattia käyttäen kokopäivätyön vastaanottamisen kannustimet olivat puolipäivätyötä tekeville huomattavasti paremmat kuin työttömille. Tuloloukussa olevien osuus oli vain 1 %. Pienemmällä palkkaestimaatilla efektiiviset marginaaliveroasteet olivat keskimäärin 12 prosenttiyksikköä korkeammat kuin suuremmalla palkkaestimaatilla. Puolipäivätyötä tekevien keskimääräiset efektiiviset marginaaliveroasteet olivat pienempiä kuin työttömien työllistymisveroasteet, mutta kannustinloukussa olevien osuus oli suurempi. Siten tulos ei ole yksiselitteinen sen suhteen, parantaako vai heikentääkö puolipäivätyön tekeminen kokopäivätyön vastaanottamisen kannustimia. Sovitellun puolipäivätyön tekeminen ei kuitenkaan ainakaan merkittävästi heikennä kokopäivätyön vastaanottamisen kannustimia.

Tässä tutkimuksessa arvioitiin myös, kuinka työn vastaanottamisen kannustimia voitaisiin parantaa vero- ja sosiaaliturvajärjestelmää muuttamalla. Tarkastelussa oli erilaisia muutospaketteja, joista kaikissa kunnallista ansiotulovähennystä muutettiin siten, että vähennys on suurempi lapsiperheille. Ansiotulovähennyksen muuttamisen lisäksi yhdessä kannustinpaketissa muutettiin asumistukea siten että perusomavastuun tulosidonnaisuutta vähennettiin. Kaikki kannustinpaketit pienensivät työllistymisveroasteita sekä kokopäivätyön että puolipäivätyön tapauksessa. Parhaiten kannustinloukkuja ongelmaryhmiltä eli yksinhuoltajilta ja puolipäivätyön tapauksessa myös yksinasuvilta onnistui poistamaan kannustinpaketti, jonka osana oli myös asumistuen muutos. Suurin osa kannustinpaketeista paransi puolipäivätyön kannustimia kokopäivätyötä enemmän. Siten kannustinpaketit kasvattivat hieman keskimääräistä efektiivistä marginaaliveroastetta puolipäivätyöstä kokopäivätyöhön siirryttäessä.

Sosiaalietuuksien nopea vähenemisaste tulojen noustessa aiheuttaa työttömyysloukkuja. Esimerkiksi asumistuen omavastuuosuuksien korkea tulosidonnaisuus on yksi kannustinloukkujen aiheuttaja. Todennäköisesti tehokkaampi keino näiden kannustinloukkujen purkamiseen olisi etuuksien tulosidonnaisuuden vähentäminen sen sijaan, että etuuksien pienentymistä kompensoitaisiin yleisten verovähennysten avulla.

Useat eri tulonsiirtomuodot ja verovähennykset tekevät järjestelmästä niin monimutkaisen, että yksilön on vaikeaa havaita todellisia kannustimia työn tarjontapäätöstä tehdessään. Brewer et al. (2010) tutkivat Ison-Britannian aineistolla mikrosimulaatiota käyttäen tukimallia, jossa Ison-Britannian nykyinen ansiotulotuki, lapsilisät ja asumistuki yhdistetään yhdeksi isoksi tukimuodoksi, joka myönnetään verojärjestelmän kautta. Kyseisellä tukiuudistuksella pystyttiin parantamaan työn vastaanottamisen kannustimia ja vähentämään hallinnointikuluja. Myös Suomessa asumistuen ja muiden etuuksien korkeat vähenemisasteet ovat merkittävä syy kannustinloukkuihin. Yhdistetyllä tukimuodolla voitaisiin mahdollisesti poistaa kannustinloukkuja ja tukimuotoja yhdistämällä järjestelmästä muodostuisi yksinkertaisempi ja läpinäkyvämpi.

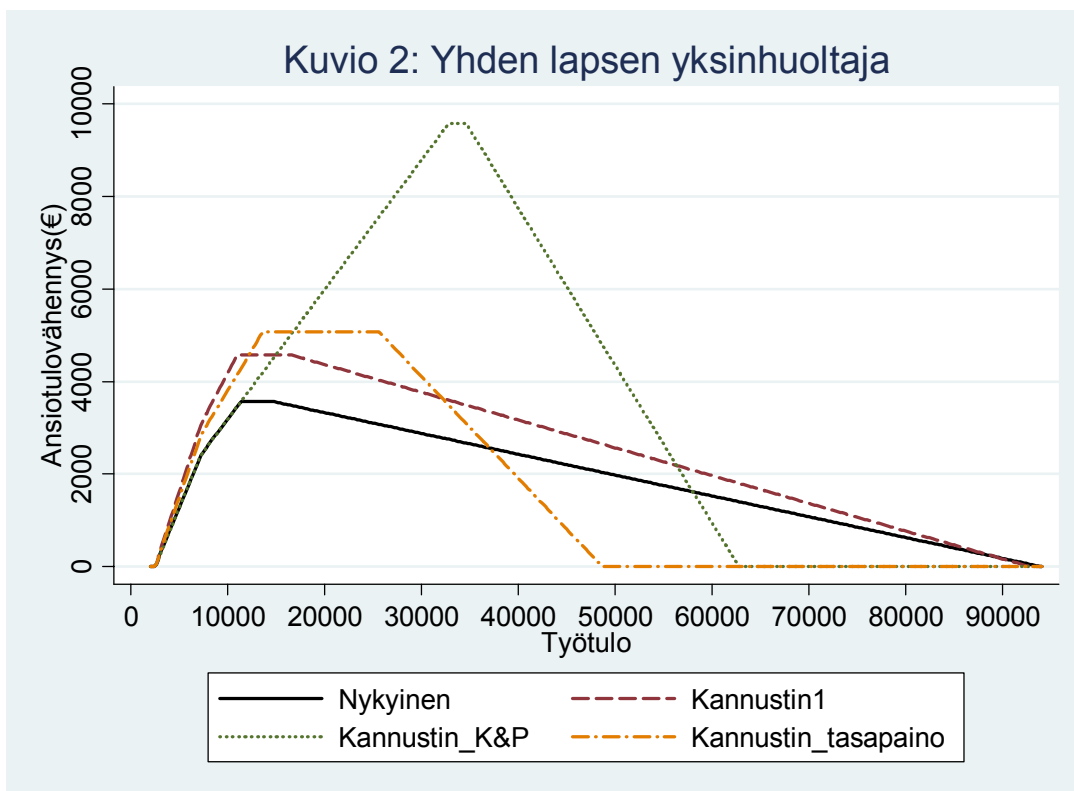
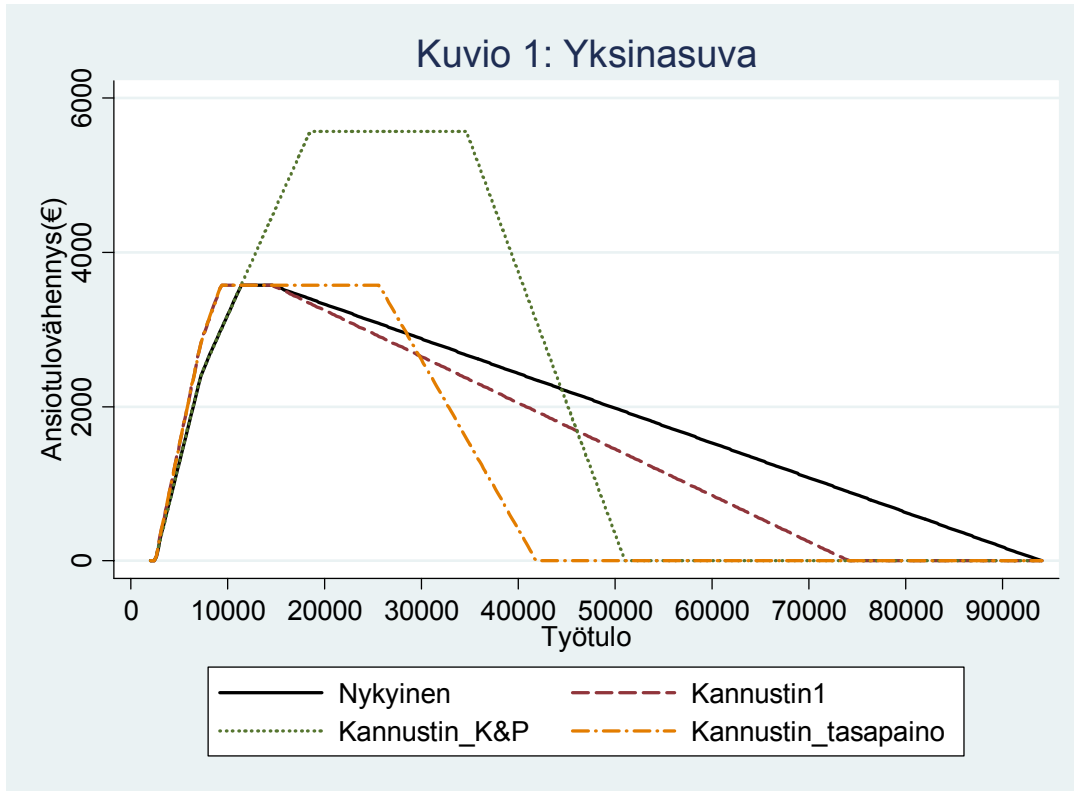
Tässä tutkimuksessa esitetyt laskelmat kuvaavat ainoastaan työnteon kannustimia, eikä arvioida työllisyysvaikutuksista ole laskettu. On myös huomioitava, että kannustinpakettien kustannusarviot on saatu staattisista laskelmista, eikä niissä ole siten huomioitu käyttäytymisvaikutuksia. Konkreettisten työllisyysvaikutusten ja tarkempien kustannusvaikutusten arvioiminen vaatisi estimaatit osallistumisjoustosta ja työtuntien joustosta Suomessa.

LÄHTEET

- Brewer, M., Saez, E., Shephard, A. (2010). Means testing and tax rates on earnings. Teoksessa Mirrlees, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G., Poterba, J. (toim.) *Dimensions of Tax Design: the Mirrlees Review*. Oxford, Oxford University Press.
- Haataja, A., Korkeamäki, O. (2007). Soviteltu työttömyysetuus: kohdentuminen ja toimeentulo. *VATT-Keskustelualoitteita 431*.
- Hakola-Uusitalo, T., Honkanen, P., Jäntti, M., Mattsson, A., Pirttilä, J., Tuovinen, M. (2007). Miten työnteko saadaan kannattamaan? Laskelmia sosiaaliturvan ja verotuksen muutosten vaikutuksista työllisyyteen ja tulonjakoon. *Palkansääjien tutkimuslaitos, Työpapereita 235*.
- Honkanen, P., Jäntti, M., Pirttilä, J. (2007). Työn tarjonnan kannustimet Suomessa 1995–2004. Teoksessa Sinko, P., Vihriälä, V. (toim.) *Rekrytointiongelmien, työvoiman tarjontaa ja liikkuvuus*, 5/2007 teoksessa Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 4. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. 299–368.
- Kiander, J., Pirttilä, J. (2010). Hyvinvointivaltiota uudistava veroehdotus – Laskelmia verokertymästä ja tulonjaosta. *Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 4/2010*.
- Kyyrä, T. (2008) Partial Unemployment Insurance Benefits and the Transition Rate to Regular Work. *VATT-Keskustelualoitteita 440*.
- Laitila, J., Viitamäki, H (2009): Työnteon taloudelliset kannustimet. Teoksessa Eerola, E., Kari, S., Pehkonen, J. (toim.): *Verotuksen ja sosiaaliturvan uudistaminen – miksi ja mihin suuntaan?* VATT julkaisut 54.
- Meghir, C., Phillips, D. (2010). Labor Supply and Taxes. Teoksessa Mirrlees, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., Gammie, M., Johnson, P., Myles, G., Poterba, J. (toim.) *Dimensions of Tax Design: the Mirrlees Review*. Oxford, Oxford University Press.
- OECD (2010). *OECD Employment Outlook*. Pariisi, OECD Publishing.

LIITTEET

LIITE 1: Kuviaita ansiotulovähennyksen muutoksista esimerkkiperheille.

Kuvio 3: 2 aikuista, 2 lasta

